ԵՐԱՍԽ

Տարեգրական Լուրեր

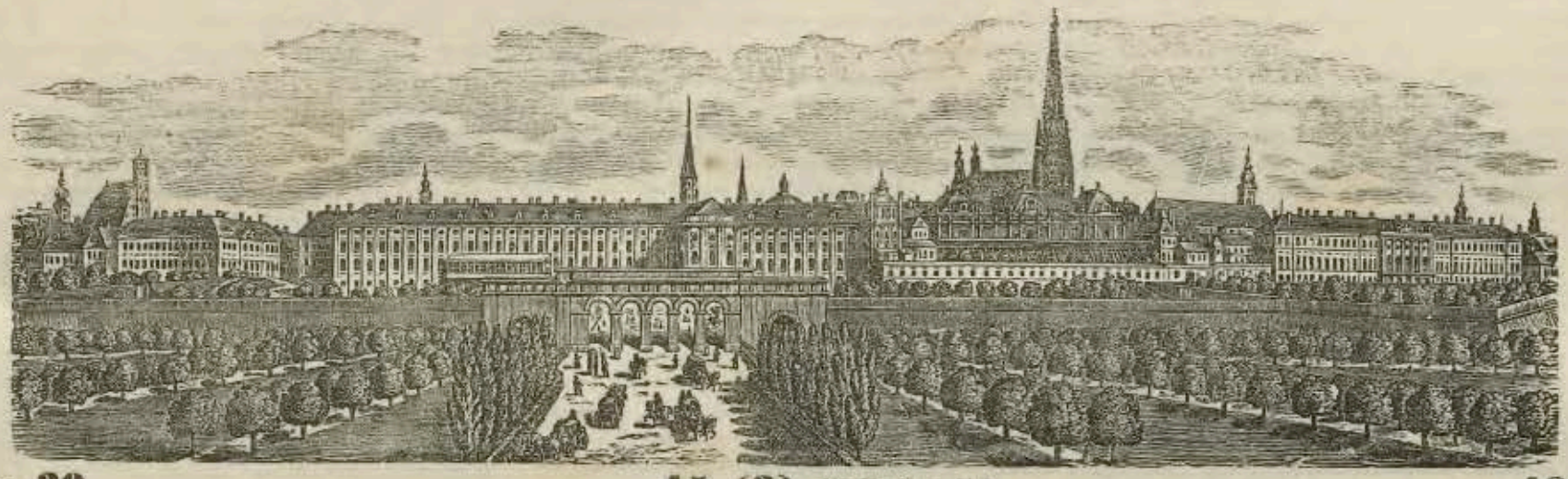

Թիւ 20 — 15 (3) ՄԱՅԻՍ — 1849

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՍՏՐԻԱ. Կայսրը Մոսկուայեան կ'երթայ։ — Լամբարտիա ու Վենետիկ. Գոտանց քրիստոնեայ Մանդրե կու դայ ու պէնեսիկոց յոյսարարութիւն մը կու տայ։ Մայիսին թերդը՝ Սամառատան. Իրաց վիճակը։ — Պայրիցիա. Ռուսի զօրքը։ — Գոհիմիա. Իրանցի իսլամներ։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. Ֆրանքֆորտի ժողովին ու զանազան խառնվութիւններ։ Ցիսկոյի սպասաւորութիւնը։

ՓԱՐԻԶ. Հայոտարարութիւն՝ սորբոնի դարձին համար։ Օրէնդիր ժողովին անդամներուն ընտրութիւնը։ Ռայեսալ լուրեր։

ԻՍՊԱՆԻԱ. Խորհրդանոցին մէջ խոսուածները։ Թագաւորի մը Ս. Քահանայապետին ուսանիլ ուղարկելը։

ՀԻՍՊԱՆԻՈՅ ՏԻՐՈՒԹԻՒՆ. Պոլիվիայեր Հռոմայեցիներուն կը յայտնուին։ Ընդդիմ։

ՍԻՍԻԼԻԱ ՈՒ ՆԵԱՊՈԼԻՍ. Բարերոյ ամենասուրբ կը լայ։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ. Երկու յայտարարութիւն։ Հայերէն։

ԴՈՍԿԱՆԱ. Ազատամարտեալ խնամապետ։ Լիվանդ։

ԱՍԻԱ. Լարդոմիկա Զ.-ին գոհարները։

ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԻԱՆՔ. ԱԶԳԱՏԻՒ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ։ Ընդդիմի լեզուն՝ ազգային յառաջիմութեան դէմ։ Ինչ որ մեր ինքն է։ (Շարունակութիւն)

ԴԻՐԱՐԱՔԱՓՈՒԹԻՒՆԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ։

ԱԹՈՍԻՆ

ՎԻԵՆՆԱ. ՄԱՅԻՍԻ 14

ԿԱՅՍՐԸ մինչև ամսոյս 10 Վիեննա կեցաւ։ Իրեն հետ խառնուելու եւ հետ գրով տուած յայտարարութիւնէն կ'երեւայ որ ան, ասկից հոգը հատատուն ընակութեան տեղը Վիեննա է։ Յան 10ին Բրեսլաու՝ գնաց, ուր որ շատ մեծ ուրախութեամբ ընդունուեցաւ։

ԼՈՄԲԱՐԴԻԱ ՈՒ ՎԱՆԵՏԻԿ։ Մանրէ, Մայիսի 5։ Եբէկ Ռատեցքի սպարապետը հոս հասաւ, եւ սենեկակս Վենետիկի լմնակաց յայտարարութիւն մը հանեց, զորն որ հետեւեալով կը գտնենք։

Վենետիկի բնակիչներ։ Այսօր էս ձեզի կու գամ, բայց չէ թէ իբրեւ պատերազմող կամ զօրավար, այլ իբրեւ հայր կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ։ Ամէն բանէ առաջ մեղ է որ ձեր քաղաքին մէջ անիշխանութիւն ու յեղափոխութիւն կը տիրէ, եւ անոնց գործարար հետեւութիւններն ուրիշ լուն չեղան, բայց եթէ տէրութեան գանձը հասցընել, առանձնակներուն սեպհականութիւնները կողոպտել, ծաղկած քաղաքնիդ վերջին աստիճանի շրջուողութեան մէջ ձգել, եւ գձեզ թշուառութեան անդունդը դրել։ Իմ բանակիս՝ ձեզի հետ միարանած զօրքին (Սարդինիացոց) յաղթելովը՝ հիմա դուք առիթ եւս յոյսի կունաք տեսնել որ իմ բարեմիտ գնդերս զձեզ այ թէ ծուլէն ու թէ ցամաքէն պաշարելով՝ ձեր ամրոցներուն վրայ պիտի՞ որ յարձակին, ձեր ամէն հաղորդակցութիւնները պիտի խորտի, եւ շուտ կամ ուշ պէտք է որ յաղթողին ձեռքն իյնաք։

Ես իմ բանակատեղս ձեր քովը եկայ՝ ձեզի վերջին խրատս տալու, մէկ ձեռքս ձիթենւոյ ճիւղ եմ որ անուշը ըլլաք, ու մէկալ ձեռքս սուր, որն որ պատրաստ է ղձեզ բոլորովին ջնջելու, թէ որ յամառութեամբ ձեր ապատարութեան մէջ մնաք ըլլաք։ Մինչեւ 48 ժամ, այսինքն մինչեւ Մայիսի 6 առաւօտեան ժամը 8՝ ես պահանջեմ պատասխանին կը սպասեմ։

Յանուն իմ թագաւորիս ձեզմէ պահանջած անփոխելի պայմաններս սոնք են։ Ա. Առանց պայմանի ու բոլորովին պիտի՞ որ հնազանդիք։ Բ. Եղբայրի քաղաքը, բերդերը, նաւատանն ու զինտարանը պիտի՞ որ յանձնէք, զրանք իմ զօրքս պիտի՞ բռնէ, նոյնպէս ամէն պատերազմական նաւերը, գործիքներն ու նիւթերը, վերջապէս սեպհական ամէն բաներդ՝ որոնք որ եղանակաւ մը սեպհականութեան կը վերաբերին, պիտի յանձնուին։ Գ. Ամէն իմ առանձնականներս եւ իմ սեպհականութեան վերաբերած գործերդ պիտի՞ որ սրուին։

Այս պայմանները դնելէն ետքը, սպարապետը իր կողմանէ խոստացաւ որ նախ՝ ոչ որ կ'ուզէ Վենետիկէն ելլէ՝ թող կու տայ որ 48 ժամու մէջ ելլէ, եւ երկրորդ՝ որ տարին պաշտամունքներն սկսած ամէն հասարակ գինուորներուն ընդհանուր թաղում թիւն կու տայ։ Ես յայտարարութիւնը տալէն ետքը 48 ժամ մինչեւ դադրեցայ։ Բայց Վենետիկցիք սպարապետին ամենեւին հնազանդիլ չուզեցին։ Եւ վերջի առիթներնի դէմ դնելու կը պատրաստուին ու քաղաքացիներն ալ բրոնի փոխ ստակ կառնեն։

— Մեսպրէնի տեսոյս 7ին գրուած լուրերը կը ծանուցանեն որ Վենետիկցիք Մայիսի 2ին գիշերը Մարկերա բերդին դուռը են յարձակեր, բայց շատ կոտորածով ետ մղուեցեր են։ Կայսերականք խաղաղ թնդանօթներով նոյն բերդը շարունակ կը գնդակոծեն, բայց դեռ երեւելի վնաս մը չկրցան ընել։ Ռատեցքի Վենետիկի գործողութիւնը կարգի դնելէն ետքը Մայիսի 7ին վաճառականութեան պողոտայն Պ. Պրոսրին հետ նորէն Միլան դարձեր է։ Ես հասարակ ընդհանրապէս կը զրցուի որ Բրիչ առնելն Բարդինիայի հետ խաղաղութիւնը հ'ելլայ կը ընենոյ։

— Թրեստա, Մայիսի 7։ Պերտուայ ու Վենետիկցոյ նաւատորմիղը մեր նաւատորմիղին վրայ յարձակիլ կ'ուզէ, որուն թիւը հետեւութիւն ունենալիքը յայտնի չէ, կ'ըսեն։ որովհետեւ Վենետիկցոց նաւական զօրքը ազիկ կրկնուած, հին (աւտրիական) գոյք են, իսկ մերինները դեռ նոր, եւ ոչ լաւ կատարեալ կրթութիւն չունին։ Ա. Հենրի լրագիր։

ՄԱՍԻՈՍՏԱՆ։ Դեռ որոշեալ պատերազմ մը չեղաւ։ ապրին անդին պատահած մանրամասն կռիւներուն մէջ երբեմն կայսերականք, երբեմն ալ Մահմատանները յաղթեցին, բայց նաեւ Պատտա քաղաքին բերդը կայսերականաց ձեռքէն առնել ուզելով՝ երկու անգամ վրան յարձակեցան, բայց եւ քշուեցան, եւ կայսերականք մերձեն Ռեչիտ քաղաքը սաստիկ գնդակոծեցին, ինչու որ իրենց ապրիպն յառաջագոյն ապառնալիքով ծանուցած էին որ իրենց դարձը ըլլան նէ՝ քաղաքը կը կործանեն։ Ամենայն կ'ըսուի որ կայսերականք՝ կայսեր բանակը դարձեր եւ Ռուսաց զօրքին հանձնելուն կը սպասեն որ իրենց գործողութիւնները սկսին։ Մահմատանները հիմակու հիմա քիչ մը եւս քաջալերեցան։ բայց նորընտրեալ յուսահատական պատրաստութիւն մը կը տեսնեն եւ կ'ըսուի որ 250,000 մարդ ունին, ասկից զինք ու ռազմամթերք (munition, ճեպանք) շատ չունին։ Ես օրերս աւստրիական կառավարութիւնն այլ հրամայեց որ վառօդ շինելու նիւթ ամենեւին Մահմատատան չխաւրուի։ Բայց Մահմատանները ասանկ բաները պէտք եղածին չափ հոգալու կը ջանան, իրենց բոլոր ատրճանակները դրսեթէ գէնք շինելու գործել կու տան, եւ յայտնեցին, անանկ յոյս մը կը ցուցնեն որ քիչ մը ատրակուսողներն ալ մահուան կը պատարտուին։ Իրենց բանակին մէջ Լիհիերուն խաղը հիմա շատ կ'անդնի, ու կարգապրութիւններն առանց ուզածին պէս կ'ելլան։ Մահմատանները ինչպէս խիզբան, նոյնպէս հիմա ալ ամէն քար կը շարժեն ու ամէն փորձը կը փորձեն, ուստի եւ վերը զրուցածներնէս զատ նաեւ Պարզիա, Ընդղիա, Ֆրանքֆուրդ մարդ խրկեցին որ Նիւմանան կամ բարեբարեկամ օգնութիւն մը գտնեն։ Դատեւ Կոստանդնուպոլիս ալ Պ. Պէէսմին խրկեցին որ Օսմանեան տէրութիւնն իրենց ոգնէ, եւ կը խոստանան որ իրենք ալ Ցաճկաց հետ մէկ կ'ելլան եւ Ռուսերը Դանուբեան իշխանութիւնները միջէն կը փրթնեն։ ոմանք նաեւ հաստատել կ'ուզեն որ Մահմատատանի սահմանին մօտ կեցող գրեթէ 40,000 Օսմանեան զօրքը նոյն փոխանակի համար եղած ըլլայ։ բայց ամենեւին հաւատուած չէ որ Օսմանեան կառավարութիւնը Մահմատաններուն կողմի բռնէ, վասն զի դիտէ որ Մահմատանները այսօր մեծամեծ բաներ կը խոստանան, բայց դիտումներն յաջողելու ըլլայ նէ, կամ նոյն իսկ իրենք եւ կամ ուրիշները անոնց պատճառաւ Ցաճկաստանին դիտաւ կը հասցընեն։ — Սերբիացւոց բանները գործակցական ձախորդ երեւայ։ զանազան ամուր տեղեր նորէն ձեռքերնէն կորսնցուցին, այլեւայլ գեղերու բնակիչներ սոսրուելուն փախչիլ ու իրենց տարուածները կամ առաջ կամ լոցելու զրկեր։ Կ'ըսուի որ Պեմ զրաւելու նաեւ Պրմբշվար բերդն ալ եկած պաշարած ու շատ նեղի բերած ըլլայ։ Սերբիացւոց թշուառութեան գլխաւոր պատճառներուն մէջն ալ իրենց անմիաբանութիւնը կը կարծուի։ — Անոյս 7ին խաւսպենրու կամ սանքը (պան) Եչէլաչիչ՝ Ակրատ գնաց։ Խաւսպենրը զինքը շատ հանդիսութեամբ ընդունեցան, եւ իրենց ազգային դիւցազնին համար իրիկունը քաղաքն ալ լուսաւորեցին։ Կուսակցը երկրին քանի մը բանները կարգի դրաւ եւ ազգամիջնեները խրատեց որ հանգանց պահանջմունքներն ու ատելութիւնն մէկդի թողուն։ ու նորէն Խսէք բերդին քովը կեցող իր բանակին դարձաւ։

ԿԱՅԻՈՒ։ Կրակաւէն ամսոյս 7ին կը գրեն։ Երեկ 17,000 ռուս զօրք հոս հասան, ու քանի մը օր ետքը 22,000 ալ պիտի՞ որ գան։ որոնք անմիջապէս Մահմատատան պիտի՞ երթան։ Կարիքիպէն եկած լուրերը միտան կը հաստատեն որ Ռուսերուն օգնութեան համար եկող Ռուս զօրաց գումարը գրեթէ 170,000 է։

ԲՈՒԷՍԻԱ։ Մայիսի 10ին հետեւագրով Վիեննա լուր հասաւ որ Բրսկա իր զինակցութեան պաշտպանութեան վիճակի մէջ գտնուեր է, որովհետեւ կառավարութիւնը դիտաւ իմացեր է որ զորը Թոհեմիա ուր հանելու

համար ծածուկ գործող մոլեռիները կան եղեր, որոնցմէ 10 հոգիի չափ բռնուեցան։ Հիմա ամէն բան խաղաղ է։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԼԱՅՊԻՑ Գերմանիան մեծ յեղափոխութեան մը գուռը հասած է։ Գրանիքիւրդի ազգային ժողովը իր շինած սահմանադրութիւնը գերմանական կառավարութեանց, այս ինքն Պրուշի, Պաւարիայի, Սաքսոնիայի ու Հանովերի ընդունել տալու համար՝ ապստամբեալներ կ'ելլայի մի այս ինքն ժողովուրդը կառավարութեանց դէմ ոտք հանելու ձեւով ըմբոստ։ Քաղաքական պատերազմը, որ որ աւուր վրայ կ'ելնէր, Սաքսոնիայի մայրաքաղաքը սկսաւ բռնկիլ։ Սաքսոնիայի թագաւորը ստիպուեցաւ հրաժարիլ։ Ուստի մենք ալ անցած անգամ Գերմանիայի ընդհանուր դէպքերուն հարիւրաւոր պատգամները աս անգամ կը գնենք։

Սաքսոնիայի թագաւորը խուսափեցաւ ասկէ որ Հարամ հանած էր որ խորհրդարանցը յուծուի։ Գրանիքիւրդի կողմնակիցները աս բանս չկրնալով տանիլ, թուղթ թղթի վրայ տուին, որ աս հրամանը եւս կանգնի։ Բայց ճար չեղաւ, ու աս կողմի եղող պաշտօնեաներն ալ իրենց պաշտօնէն հրաժարեցան։ Տրեզդայի քաղաքային գօրքը ամենայն ցին որոշեց որ նրկրորդ պրք վարվի, ու թագաւորին ուղածին հակառակ Գրանիքիւրդի սահմանադրութիւնն ընդունի ու հրատարակէ, ոչն որ ամենայն ցին ալ դրուխ հանեցին։ Ամբոխ ըլլալու տուին բարձրութիւնը նրթալով շատցաւ, ու երբ որ հրատարակուեցաւ որ թագաւորը պիրանքիւրդը ճանչնալ չուզէր, հին քաղքին մէջ փողոցներուն քարերը հանելու եւ պատնէշներ ու քարակոյտներ շինելու սկսան։ Ամբոխ ապստամբութիւնը կերթալուրիցաւ։ Զորքը դուրս եկաւ, ժողովուրդը դինուոց վազեց, որ անիկա առնելով՝ զինաւորի, բայց առնելն անկարելի եղաւ։ Իրիկուան դէմ էր որ կռիւը սկսաւ, ու ժողովուրդը զինուորներու հետ սկսան զարնուիլ։ Զինուորները տեսան բլլալով՝ քաղքէն քաշուեցան ու հասատուն տեղերը բռնեցին։ Ամբոխ ցին թագաւորը պաշտօնեաներուն քաղաքը թող տուաւ ու շրջեցաւ։ Քէօնիկգայն բերդը քաշուեցաւ։ Ամբոխ վրայ կռիւը նորէն սկսաւ, ամէն կողմէն դինաւորեալ մարդիկ քաղաքը թափեցան, ու առժամանակեայ կառավարութիւն դրուեցաւ, որն որ գաւառներուն ու գիւղերուն յորդորական գրեր հանեց, որ զինքը ընդունին, ու Գրանիքիւրդին հեղաշրջին։ Կառավարութիւնը ամէն կողմէն զօրք խուրեց Տրեզդայի վրայ, պարշի կողմէն ալ սղնութիւն գալով՝ գրեթէ հինգ օր կռիւ եղաւ։ Զօրքը իր թագաւորին հասատուն մնաց, ու նոր եկած լուրերը կը ծանուցանեն, որ Տրեզդան ամէն սոյա 10ին առնուեցաւ։ — Աս պատճառաւ Լայպցիգի մէջն ալ խռովութիւն եղաւ, ռամիկները շատ աշխատեցան որ քաղաքը առժամանակեայ կառավարութեան կողմը ինքը զինքը որոշէ, բայց անկարելի եղաւ։ Վաճառականներն ու արհեստաւորները ժողովք ընելով առժամանակեայ կառավարութիւնը մերժեցին, ու քաղաքը հանգստացուցին։ Աս խռովութեանց մէջ ապստամբութեան գլխաւոր գործակիցներուն կարգն են բարմեթիս թագաւորեան Լէհեր ու Դրեմցիրի խորհրդարանցին արմատական պատգամաւորները Գիւագէր, Ալիսմանս, Պոյմարդ եւ այլն, ու քանի մը անպիսան լրագիրներու հեղինակներ, որոնց առջեւը երթեմն Ալինեան էր։

Պատահութեան խմորումը Նասաւ գլխաւորաբար Պրուշի ու Պաւարիայի մէջ ալ կը սեւեռուի։ Պաւարիայի Փոլց գաւառը Գրանիքիւրդի կողմը ոտք եղած է, ու թագաւորէն կը պահանջէ որ Գրանիքիւրդի սահմանադրութիւնն ընդունի, ու Պրուշի թագաւորը կայսր Հռոմէնց։ Բայց մեկալ կողմերը ժողովուրդը կէս կէս բաժնուած է, ամենք թագաւորին կողմը, իսկ ոմանք ալ Գրանիքիւրդի կողմը։ Աս պատճառաւ անցած ամսոյն 29—30ին Նասաւ պերլինի մէջ ալ խռովութիւն մը եղաւ։ Բայց զինաւորները շուտով կրցան հանգարտեցնել։ Ասոնցմէ զատ Պրանդենբուրգ յեղափոխութիւն մը փրթաւ, բայց շուտ գոցուեցաւ, ու քաղաքը պաշտպանութեան մէջ դրուեցաւ։ Պրուշի թագաւորն ու իր պաշտօնեաները, նոյնպէս մեկալ թագաւորներն ալ միարան կ'ուզեն որ ապստամբութեան դէմ դնեն։ Պրուշի թագաւորը հրաման հանած է, որ 150,000ի չափ մը ժողովի, որն որ երեք մաս պիտի բաժնուի, ամէն մէկը 50ական հազարով, որոնք տերութեան զանազան կողմերը պիտի կենան, ու մէկալ տերութեանց խռովարար է, որ հարկաւոր եղած առնեն զինքը օգնութեան կոչելու ըլլան, պատրաստ է հասնելու։

Գրանիքիւրդի ժողովքն ալ իր կողմանէ ապստամբութիւնը կարգաւորելու համար ամէն կերպ պատրաստութիւններ կը սեւեռնէ ու որոշմանքներ կ'ընէ։ Գրանիքիւրդի մէջ զէնք ու պատրաստութիւն կը ժողովի, անանկ որ հոկտեմբերի եղած ատեն բոլոր ժողովուրդը զինաւորել կ'ուզեն։ Աս պատրաստութեան վերաճանը ինչպէս ըսինք, ժողովուրդը ոտք հանելն է, բայց մեկ մ'ալ անկից կը վախնան, որ ազատ թէ կառավարութիւնները մեկտեղ գան ու ազգային ժողովը ջնջեն։ Անոր համար անցած ամսոյն 28ին որոշեցին, որ աս ժողովքը ուր ըլլայ կրնայ ժողովիլ։ Որոշումները վաւեր ըլլալու համար 150 պատգամաւոր ալ բաւական է։ Ազգային ժողովքը ամսոյս 3ին քանի մը արտաքոյ կարգի որոշմանքներ ալ բրաւ, որոնց գլխաւորներն ասոնք են։ Կառավարութիւնները, օրէնսդիր ժողովքներն, ու առանձին անձերուն հասարակութիւնները սահմանը, որ ժողովքին սահմանադրութիւնն ընդունէին։ Օրէնսդրութեան Լոնի առաջին օրէնսդիր (այսինքն երեսփոխանական) խորհրդանոցը Գրանիքիւրդ պիտի՝ որ ժողովի։ Գ. Յունիսի 1ին բոլոր գերմանական պատգամաւորներուն մէջ աս խորհրդանոցին պատգամաւորներուն ընտրութիւնը պիտի սկսի։ Գ. Ազգային ժողովքը Գաւսի գոյրին Ամարիա մեծները ապստրինաւոր ու գերմանական տերութեան սահմանին բանարարութիւն կը հրատարակէ, ու աս քանիս պատճառ ըլլալով կամ հաւանութիւն տուողները հայրենեաց մատնիչ կը հրատարակէ։ Գերմանական ժողովուրդէն կը պահանջէ որ ոտք ելլեն, ու աս մատնութեան դէմ գնեն։ Աս մատնութեան գործակից ըլլալու համար իրիկուան գոյքերը իրենց իշխանին բրած երդումներն կը լսէ, ու կենդրոնական կառավարութիւնն կը պահանջէ որ աս որոշման համաձայն Լոսի տերութեան ու Ամարիայի մատնոտ կառավարութեան դէմ պատերազմ բանան։

Ամենայնմ կ'երեւայ որ ինչպէս աս ազգային Գերմանացիք՝ Պաճառներուն, Լէհերուն ու Իտալացոց խռովարարներուն հետ միարան են, ա մոլորներին ան է որ Գերմանիա մը, Լէհստան մը, Պաճառստան մը ու Իտալիա մը կանգնեն, ու, ասոնք ամենն ալ զատ զատ տերութիւն ընեն։ Ուստի Աւստրիայի, Պրուշի եւ ուրիշ գերմանական իշխանութեան դեռեւ Լուսի կոյսերը ըրած հիմակուան ջանքը իրենց տերութիւնն ու իշխանութիւնը կորսնցնելէ ազատել է։ — Պրուշի թագաւորը Գրանիքիւրդի ժողովքին վերջին որոշմանքը դէմ բոցը ըրած է։

ԳԱԼԼԻԱ

ՓԱՐԻԶ, Մայիսի 4։ Ազգասէրաց սրա ազգային տօնախմբութեան օր է, այս ինքն Հասարակապետութեան օրուան տարեդարձը։ Գրամասեղանը (պանքա), ակրմինոցն (գրոսա) ու գպրոցները գոց են։ Լրագիրներուն միայն Դեբատնա, Ոէֆորմ ու Գոն լրագիրները երեւցան։ Մոնիթէրն ալ այսօր չելաւ։ Ինչպէս յայտնի է ազգային ժողովքը վճռով մը Փեւրուարի 24ին տարեդարձին հանդիսութիւնը այսպէս փոխած էր, եւ օրէնքի որ Փեւրուարի 2ին աս տարի լրիվ անցաւ, ոնչափ ալ Մայիսի 1ը հանդիսութեամբ ու խնամով կատարուեցաւ։ Աստուանց ժամը 7ին թիմիւնները սկսան զարնուիլ, բոլոր ազգային պահապանները ու զօրքը Միաբանութեան կամ Յեղափոխութեան հրապարակն ու Եղիւսեան դաշտերը ժողովեցան, զորն որ քաղ. բուեստուորներու, ձեւերն ու ճապաստութիւնը բաստանի մը դարձուցած էր։ Հրապարակին վերջանալը, տը որ աղուոր կոմոդ (փէնէք Լաւ) մը կոյ, բոլոր հանդիսութեան կենդրոնն էր, որուն վարի դին փառաւոր խոսան մը շինուած ու բոլոր շրջ կողմն ալ դեղեցիկ զարդարուած էր։ Բոլոր զարդերը ու լուսաւորութիւնն համար պատրաստուած կարասիքը ամէնն ալ նոր էին, գլխաւորապէս կամրջին դրսինները ու երկու շատրուանները շատ գրաւիչ ու ճարտարութեամբ շինուած էին։ — Ժամը 9ին բոլոր աշխարհական ու եկեղեցական մեծերը Մաղդալենացոյն եկեղեցին եկան ու անկից հանդիսով աս փառաւոր հրապարակը դացին, ուր 9ին Աստուած երգը երգեցուեցաւ, ու գարիրի արքեպիսկոպոսը մաղթանքն օրհնեց։ Լուգ. Նապոլէոն ազգային պահապաններու զօրագնդի դրեսաց հոգած էր։ Նոյնպէս բոլոր մեծերն ու կառավարութեան անդամներն ալ հանդիսութեան ներկայ էին։ — Աս օրս 1280 ազատամի մարդիկներու մեռնելութիւն տուին։ Բայց առջեւի բազմութիւն մեկէն պիտի՝ որ չելլեն, հապա մնան մնան, որ խռովութեան մը պատճառ չըլլան։

— Լամարթինի որ արհնադիր (նոր ընտրուելու երեսփոխաններու) ժողովքը կը մտնեայ, այնչափ ալ կարգիր հասարակապետականները կ'աշխատին, որ ընտրութիւններնը իրենց կողմն հանեն։ Բայց ընտրուածներուն իրենց կողմն ելլելնէն անչափ յոյս չունենալով՝ մտքերնին դրած են որ խռովութիւն մ'ալ հանեն, որ անոր կարենան բաները փոխել։ Ապրիլի 28ին մեկ Ջրնի ու մեկ Մարտէն թաղերը պատահած խռովութիւնն ու ժողովրդեան մեկտեղ գալ գիշերուան ասոնց գլխաւոր տակէն էր, որն որ կառավարութեան ոստիկան փարոնեքովը ցրուեցաւ։ Կաբէթ փէ Դրիգեանոյ կը գրուցէ որ աս ապրիլին մէջ ռմանք նեցցէ պարպէս, կեցցէ ռամիկական հասարակապետութիւն կը պուռցին։ Աս խռովութիւնը հանդիսները ամէնն ալ բռնուեցան, որոնց թիւը 500էն աւելի է։ Ասոնց մէջն են Լուբոի Անդիլեան կղզիներուն պատգամաւորը ու մեկ մարդ մ'ալ՝ որ երկայն պոք (չիբ) մը ունէր։ Նոյն լրագիրը Պայիսի 1ին գաղտնի դաւադրութեան մը բռնուելուն տեղեկութեան ձեւը անցած թղթերուն մէջէն քարտուղար մ'ալ կ'ընէ, որմէ աս կողմանցս թեան ուզածներն աղէկ կը տեսնուին։ Այս ինքն ամէն տեղ հարուածներուն ինչքերը յարմարակել, բոլոր աշխարհքիս մէջ կենդրոնական տերութիւն մը հաստատել, ու ասոր դէմ դնողները անխնայ մեռցնել։

— Յունվիլի իշխանը (Լուդ. Փիլիպպոսին որդին) Հոդ-Մարդի մէջ պատգամաւոր ընտրուելու կը ջանայ, ու ան տեղին ընտրողներն ալ իրեն կողմը միտած կ'երեւան։ Աս բանիս վրայ պաշտօնեաները շատ հոգ կ'ընեն, ու նեղրին գործոյ պաշտօնեան ընտրողներուն շրջաբերական մը խաբեց, որուն մէջ կը գրուէր, որ Գաղղիայէն արտաքսուած երկու ցեղերուն կողմը ոտքած քուէները կրնան սահմանադրութեան հակառակ ու անվաւեր ըլլալ։ Բայց տեղացիները պաշտօնեային թղթովը մոռնելնին չհաճեցին, վասն զի, կ'ըսեն, Յունվիլի իշխանին հիմնական վիճակն ու Լուդ. Դաւորդոնին 1848ին Մայիսի 3ին վիճակը իրարմէ ամենեւին տարբերութիւն չունին։ Իրենց քուէն ասանկ պիտի՝ որ տան։ Ելիզորդ Դամպանա Ժունվիլ։ Աս ալ գիտնալու է, որ Հոդ-Մարդի մէջ հիմա տարուած թեւոլի մը կը պատրաստի, ու ամենուն ձեռքը կը տեսնուի։ Մեջը խստաւոր ժողովրդեան ընդնիշխանութեան ու տնկախութեան վրայ է։ Ինքնիշխան ու տնկախ ժողովրդը կ'ըսեն, ի շնորհաց իւրոյ Յունվիլ իշխանը կ'ընտրեն, անոր որոշումը ալ կրնայ անվաւեր ընել։

— Կ'ըսուի որ Կարլոս Պոնապարտէ Պոնինցի իշխանը, որն որ ժամանակաւ Հռոմայի հասարակապետութեան սահմանադիր ժողովքին գահերէցի փոխանորդն էր, շատ կարշատի որ Գորսիգայի պատգամաւոր ընտրուի։ — Գուրէնի Գազէթը կը գրուցէ որ Պ. Կիզոյ Գալիֆասոյի մէջ պատգամաւոր պէտք է որ ընտրուի, թեպէտեւ Փարիզի լրագիրները ասոր հակառակը պատրաստեն։ Արդէն, կ'ըսէ, իր անունը ընտրութիւններուն կարգը գրուած է։ — Փարիզի արքեպիսկոպոսը պատգամաւոր ընտրուելու համար իրեն եղած առաջարկութիւնը չընդունեցաւ, լսելով որ ինք իր կենդանքը իր մեծ ու սուրբ պաշտօնին նուիրել կ'ուզէ։

— Կատրիա Գարիսոնիներու գլխաւոր զօրապետը՝ որ Պիւոնենան լերանց կողմերը բռնուեցաւ, շատուոր պահապան զինուորներով Գուլոն բերուելէն հետը Լամարթի ընթրիք գրուեցաւ, ուր որ կը նստի նաեւ Ամիդէ զօրապետը։ Կարլոս շատ վերքեր ստացած է, բայց ամենն սատակիչ սրուներն վրայինն է, որուն պատճառաւ կը կարծի, ու գիտնի չիկրնար քալել։

— Ամենց զօրապետին գործերուն վրայ Հասմանի Հատուածին մէջ կը խօսինք։ Իսկ աս նիւթին վրայ ազգային ժողովքին մէջ խօսուածները՝ պատմամ՝ կը գնենք։

— Կարլիայի կառավարութիւնը աս օրերս Աստրիայի ազատանք մը ըրաւ, որ ասկից հետը Գաղղիա երթալ ու զոյգ Լէհերուն անցագիր չտայ։

— Գարիլիայի Մարդիգայի կարծիք հետ գժտութիւն մ'ունին, ինչու որ տեղացիները Գէնի հիւպատոսարանին քանի մը գիտաներ հասցուցին ու կառավարութիւնը ամենեւին հատուցում մը չուզեց ընել, այնպէս որ նոյն իսկ Գաղղիայի հիւպատոսը զինքը վատնդի մէջ տեսնելով՝ Ընդ զիայի հիւպատոսին ապատ ինեցաւ։ Գաղղիացոց ընելիքը դեռ յայտնի չէ։

ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՆԴՈՆ, Մայիսի 28։ Երկիրներուն առեւնակցութեան խորհրդեան մէջ պաշտօնեաներուն հակառակ կողմը, որ Գորիներն են, Լորտ Ագենէին առաջնորդութեամբ պատգամաւորներուն ժողովքին մէջ դատաւորութեան համար տրուած օրէնքին դէմ ալերտագիրներ տուաւ, ու բաւ որ բոլոր ուժը խորհրդեան մէջ աս բանիս դէմ պիտի դնէ, ինչու որ աս պաշտօնեաներուն առաջարկած օրէնքը թէ նախատեսական եւ թէ տերութեան միտակար է։ Ոմանք կը կարծեն որ աս խնդիրս Բալմերսթոնին ու իր ընկերներուն իշխանաւ պատճառ կրնայ ըլլալ։

Այն առեւնակցութեան խորհրդեան Մարտի 30ին նստան մէջ Լորտ Պրուգէմ եկաւ ու ազգաբնակութեամբ Հասանայի գեղեցիկ արուեստներու գոնէրուն յարիշատակութեան դէմ բարբաջեց։ Դոյն իսկ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Լիմա (Հայաստանի հետազոտական աշխատանքների ընդհանրական ցուցակ)։ — Հայաստանի հետազոտական աշխատանքների ընդհանրական ցուցակ։

մեկցութիւնից կուգան սեղ՝ խաղաղութիւնն ու հանգստութիւնը պիտի տիրեն, եւ ոնիշիանու թեան գլուխներուն ու շարիքներուն տեղ՝ օրինաց ակութիւնը։ — Գաղղիայի եւ Ընդ.Իսպանի կառավարութիւնները սրտի օրատակար եւ իրենց պատուոյն հաճելուս գործք գործած կ'ըլլային, թէ որ Սիկիլիայի մէջ թափուած արիւնն արդէն կ'ուզենք ըսելով՝ օրինաւոր իշխանը իր ազատամէ հպատակները հնազանդեցնելէն արգելելու տեղ՝ սմենուին մէջը եմնելին, որով թէ մէկ կողմնէ սարիւ մը վերջ աս գժբախտ երկրին մէջ պատահած մեծամեծ չարիքները չէին պատահեր եւ թէ մէկալ կողմնէ իրենց պատիւը պիտի չէր նախատուեր։

ՍԱՐԴԻՆԻԱ

ԻՏԱԼԻԱՅԻ պաշտօնական լրագիրը ամենայն ինչ ուշիմ թուելուն մէջ աս երկու յոյսարարութիւնները կը գնէ։ "Պէտք աս լրագրին մէջ անոր համար Ադէքսանդրիայի բնակիչներուն եւ հանուելայ աւստրիացի զօրքին երթալու հետ զարմանալու լուրը սուտ հրատարակեցինք, որովհետեւ ամենեին ասանկ բան մը պատահած չէ։ Աս բանիս համար աւստրիայի զօրաց ազէկ կարգաւորութիւնն ու Ադէքսանդրիայի բնակիչներուն բարի հաւատն շնորհակալ ենք։ Բայց թէ որ առանձնականներու կամ քանի մը շրջմոլիկներու մէջ փոքր շփոթութիւն կամ կռիւ՝ ալ պատահելու ըլլայ նէ, աս բանս ոչ-ինչ չէ որ գիներորոյց ու բնակիչներուն իրարու հետ զարնուիլ անուանուի։" — Քանի մը լրագիրներ խօսք մը հանեցին որ Ալեքսանդրիայի ու Բիւնոսայրէսի մէջ գաղտնի գաշինքներ գրուած լլլան, որոնցմով կառավարութիւնը սոխարան ինչ զգայութիւններով որ ըլլայ նէ՝ խաղաղութիւնն ընդունելու։ Մենք բացայայտ եւ ազատասիրութիւնամէ կը պնդենք որ աս խօսքը սուտ ու անհիմն է, եւ կը յայտնենք որ Ալեքսանդրիայի հնագիներորոյց դաշինքն զատ՝ ամենուին ուրիշ դաշինք մը գրուած չէր։

— Այսպէս եւ ուրիշ լրագիրներ իբրեւ հաստատուն կը պատմեն որ Ճապոնիոն իր կառավարութեան առաջարկած բլլայ, որ Բարման ու Բիւանենդի հետ միանայ, ու անոր տեղը Աստրիայի ալ՝ Սուեզեան ու Պիզզայի կամուրջի համար, թէ որ Գաղղիայի կառավարութիւնը յանձն առնու, որ վերին Իտալիան Ալեքսանդրիայի դեմ պաշտպանէ։ Գնարոլեան եւ. իր դահլիճը (cabinet) աս առաջարկութիւնը բացարձակապէս մերժեցին, կ'ըսէ Դոյչ։ — Քանի մը լրագիրներ կը հաստատեն որ Ճապոնիոն պրէնի Դուբրին դրած է. ոմանք ալ վրան կ'աւելցնեն որ ինք իր պաշտօնէի ատենանէն հրաժարած է, եւ աս իր որոշման մէջ հաստատուն պիտի կենայ։

ՊՈՍՆԱ

ԹԻԵՊԷՏ եւ մէկ կողմնէ կը հաստատուի որ մեծ դուքսը շատ չանցնիր իր երկիրները պիտի դառնայ։ բայց մէկալ կողմնէ Ֆէնիսա լրագիրը կը գրէ որ նոյն մեծ դուքսը՝ Սերբիոյ կամը Գոսկանայի առաջամանակեայ խնամոյնա (rôgent) դրած է, որպէս որ աս եռանդնեանները պիտի ունենայ։ Գոսդիլեանցի դուքսը՝ արտաքին գործոց, Գանատչէլ՝ նեղրին գործոց, Պալատաստրոնի՝ եղեւմանց, Պիքքերայի՝ արդարութեան, Ցը լօժիլ՝ պատերազմի։

— Լիսոնցին համար գրեթէ ամէն լրագիրները միաբան բան էին որ մեծ գրքին հնազանդեր է։ բայց հիմա ոնոր հակառակ կ'ըսուի որ դեռ հանգարտած ու Գոսդիլեանցի կառավարութիւնին ընդունած չէ, եւ կոդմնակցութիւններուն մէջ երբեմն կոիւ ու տարութիւն ալ կը պատահի։ Հաստատելն այնպէս կ'ըսուի որ աս չարիքներուն դլխաւոր պատճառը՝ սատրականներն են։

ՍՈՒԵԴԻԱ ԿԱՄ ՇՎԵՏ

ԱԹՈՌԱՅԻՆ Ապրիլի 29ին ՎԷՍԹՈ-ի ւորդին կը գրեն որ Գոսդիլեանի (Գուրգոնեան) իսապատրիարքն ցեղին գոհանիներուն (հնվանիներուն) ծրարը, զորն որ Լուդովիկոս ԺԴ. Վարէն գեղը բռնուած ատենը հետն ունէր, աս օրերս՝ Ֆիլդէն բռնուած կոմսական ընտանեաց տունը զոյ տեղը մը մէջ լաւ պատահման գտնուեր է։ Աս գոհարներու ծրարը միլիոնները կ'արժէ, կ'ըսեն։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼԵՑԻՈՆ ԱՅԴԵՑԻՆ ՕՍՄԱՆՅԱՆԻՄՈՒԹԹԵԱՆ ԳԼԻՒՒԻՒ ՄԵՏՅԻՒՆ Է

(Շարունակութիւն, տես թիւ 17 ու 18։)

ՈՒԱՆԵ՝ ան պիտի լսեն որ մեր ազգայնոց՝ ատենները լեցուն ալ շատ հարիւրաւոր է։ Սուտ դիպ պէս է, մեզ ասիկա չենք ուզեր, այլ Ռուսերէն Տաճկաստանի Հայոց ղեկլերը կը յոյսնալնը որ հիմա Եռմլին սատկիրէն սորվին։ Քանի նախ աս լեզուն որ Օսմանեան ուղղութիւնը բարերարութեամբ մը ազգային դպրոցներուն մէջ ազգային լեզուն սորվելու ապատ թող տուած է։ աս բարերարութիւնը ուրիշ շատ ուղղութիւններու մէջ ջլալով՝ որպէսզի մարդիկ կը հիանան ու կը հաստատեն։ ուստի ատենակ ընդունելը մը ձեռքերին ունեցողները խելացիութեամբ յարգը ձանչնալու եւ շնորհակալութեամբ ու հաստատութեամբ մեծամեծ պատուներ հանելու են։ Երկրորդ՝ դիտնալ է որ Հայերէնի մէջ շատերու կրթուած ըլլալը՝ ատենկերէնն ալ լեզուն ու խօսքերու սորվելու կ'օգնի, եւ ամենուին որ գրելը մի շրջան, մանաւանդ որ հնուերդիներուն գործը լուսոր լուսն ու խօսածը քան մեծի մարդն արդէն ատենկերէնն ըլլալով՝ պրպիկուց հոյերէն սորմած եւ խօսելու փարուած ըլլան նէ ոյ, այսու ամենայնիւ ատենկերէնը բնահանապէս, ինչիրեմ ու տանոց մեծ աշխատութիւնն կը սորվին, եւ հոյերէնը իր զանազան օգտակար վարդապետներովը քովերնին շահ ու ոգին ուսանոց մէջ բանեցնելու պատարագանոն դարձիք մը կ'ունենան։ Բայց ատոր հակառակ մէյ մը պրպիկուց վիրդն ատենկերէն խօսելու փարուած ըլլան նէ, այլ անկէ վերջը հոյերէն սորվիլը շատ դժուար, անատանելի ու գրեթէ անկարելի ալ կ'ըլլայ, եւ շատ հեղ մեծնալէն ետքը սորվին ալ նէ, պրպիկուց սորմածին պէս հիմնական չ'ըլլար, որուն յաւելի միայն մեկնելու հիմա յայտնի կը անանենք։ Հիմնական հոյերէն դիպուածներն շատերը գրեթէ սա կերպով սորմած ըլլալով՝ իրենց մոլորենի լեզուին մէջ ոեկար են, ուստի շատ անդամ խօսած ու գրած ատենին անհասանելի ան, անյատուկ բառեր ու դարձուածներ կը դրածածին, նոյնպէս կապակցութիւններն շատերը միայն վեր ի վերոյ կը հասկնան, ասով կարծես թէ հեղինակներուն ձեռքին շղթայ ու կապանք մը կը դնեն եւ չեն թողուր որ ամէն նորածոր դարձուածները իրենց ուսկեանան դարձուածոյն, ուստեմն նախան ոնդունելեմբն ու բան յատուկ բառերովը ամէն տեղ բաղասելն, ապա թէ ոչ բոլոր խօսակցութիւնը իրարին ու ոնիմանալի հանելու մը կ'ըլլայ իրենց։ ուստի պէտք է շատ տեղ նոր գտնուփարները իրենց բարձրութիւնեն վար իջեցնել, իսկ ոնունկութիւնեն դուրս հանել եւ՝ մեկնական եղանակու, ու քանի մը պարզ ու մատիկ խոսքերով յայտնել ու երկնցնել, որով ուսումնական խօսուածքին դիմն ու հոդին կը մնապահի։ եւ թէպէտ ատով ոնոր հոյերէն գիրոցներուն բանին խմաստը հեռ ուսանց կրնան հասկնալ, բայց ինչ, օգուտ որ շատ հեղ մեր գրքերնին դարձուածներն մէկ մը իր յատուկ բառին կամ ձեւին վրայ կապուած ըլլալով՝ իր դատաստիւնը գիտնական կ'ըմբռնուի կամ դիւրաւ կը կորսուի։ Քանիներդ կը ասենանք որ գանազան դրուածներ կարդալնին ետքը՝ մոքերնին աս դատաստատ. դարձեալ իր յատուկ սահմանին մէջ մնացեր է, ու գաղափարին չէ շատացած կամ ընդարձակած։

Լաւ որ տանկերէնին վրայ բանիք նէ, նոյնը բոլոր մեկով առաջարկի լեզուներուն համար ալ կրնանք ըսել։ Դուցէ բնդհանուր ազգին մէջ մնածոյներ ըլլան որ մեր ազգայնոց՝ միայն գաղղերէն, իտալերէն, անգլերէն, յունարէն եւ ուրիշ տանոց նման լեզուներուն մէկը սորվելնելու ըլլանք նէ, չէ թէ միայն կրնայ անոյ իր ազանունքը յատուկ ատենի, հապա նաեւ ուսման կատարելագործեան եւ ուրիշ շահեր փառորիկու գուցէ հայերէն լեզուն ալ ուսելի ի՛օգնէ։ Սակայն ասիկա կարծ մտածմունք է։ վասն զի աս բանս ազգայնութիւնն մոռնալնի հարուած մ'ըլլալին զատ՝ բոլոր ազգին նիստամոմ է։ ոչ կարելի է։ ասիկա աս առաջելն ազգային լեզուներուն ոգեղմութիւնն օգտանելը չգիտցող քանի մը ընտանիքներու մասնաւոր շահն է, բայց ընդհանուր ազգին օգուտ չտնի, փասն զի մեր չորս միլիոնի շուրջ ազգին մեծագոյն մասը կրնայ իր ազգայնոց հետ ու լեզուներուն մեկտեղ կատարեալ խօսիլ, եւ կամ՝ գրչաքի ծնողք՝ իրենց ազգայնոց լեզուն բանցուելուն պէս՝ փարպիտ բրնդնելու։ եւ գանոնք աս լեզուներին մեկուն մեջ շատ ոեկ կրնեն։ ապա գրամնական կարողութիւն ունեն։ գուցէ հարիւր թէ հարիւրին մեկը, եթէ ուսելի դպրոց չէ նէ։ Ասանկ ատոր լեզուներով ազգայնոց մէջ ազգին մեջ երբեմն գիտուն եւ երեւելի անձինք կրնան ելլել, ինչպէս որ մինչեւ հիմա ուսանձին գիտնական մարդիկ մեր մէջ դպրոց եղած չեն։ բայց աս եղանակը շատ ոեկ ելլալ բլլալ նէ, ինչպէս յատուկ նոյնպէս ասիկ եղաւ՝ գիտութիւնը, կրթութիւնը, լուսաւորութիւնը՝ ազգին մէջին միայն մեկ քանի հոգւոյ սեպհական ատացուած կ'ըլլայ, ազգին ընդհանրութիւնը ինչպէս յատուկ նոյնանալու ալ գիտութեան պատուներուն չի հասնիր, գիտնական ազգ չ'ըլլար։ Հայերէնը լեզուն պրպիկուց ազգինը մեր ազգին երբեմի անձինք նլեւ ըլլան չէ թէ միայն խոսան չ'ըլլար, հապա անոնց ինքը ինքնուրոյն ալ։ Ազգ մը իր յատուկ մտանը մէջ կրնայ ուրիշ կրթեալ ազգերուն օրինակն ու օգնութիւնը առնել, այլ։ այլ օգտակար նոր ատենկերու համար անոնց լեզուն սորվիլ, անոնց գրքերը կրնայ բարգմանել անոնց վարդիկ, անոնց ձեւերը նայիլ, ու իր սեպհական յատուկ գիտութեան շեմերը անոնց լեզուին ու ազգայնութեանցը վրայ հիմնել։ անոնց կարգի կամ դերի ըլլալ։ Օտարազգիներու օրէնքի որ գրածոյ ալ աշխատին, բնդհանրապէս խոսելով՝ միշտ իրենց ազգին համար կամ իրենց ազգութիւնն ու երկրներու դիտմամբ ի, Եւ շատ անգամ ուրիշ ազգ մը կանոնց կամայ լեզուով ու ազգայնութեամբ իրենց ազգայնութիւնը փոխելու վրանանալ։ Երանի թէ ասոր յայտնի փարձ նոյն իսկ մեր ազգին մէջ գանազան անգամ ուսուած չ'ըլլայիր։ Ազգային յատուկ գիտութիւնն անանկ ծանրակի մին է որ միայն ազգային լեզուին հոգին մէջ կրնայ արմատ ձգել, ու ազգային ոգւոյն արեւովը կրնայ բարգաւել, ու պտղաբերանալ։

Աս ատանկ ըլլալով՝ մեր խօսքը միայն անեմանուելու կը մնայ որ եթէ բոլոր բովանդակ ազգին շատ ու հաստատուն յառաջացում՝ մը տալ կ'ուզենք նէ, պէտք ենք՝ ազգ ազգային սորմած առաջին լեզուն հանելու բնել, որ թէ չը ելլէ, թէ դարդ է, թէ քոյոյ ազգայնոց կորելի է, սա ուրիշն ալ ինչպէս եւ թէ ուսման նպատակով՝ օգտակար, գիտնական ու բարեկամական։ Ասոր իրրեւ ապրանք. զոյց մը՝ ազգային հոյերէն սորմած ապրա մը կենաց ընթացքը հաստատելու։ դիտենք։ Ան ազգն դատաստան երթալուն պէս՝ թ ի սորմած ազգ ուրիշ կարդացած դրքին բառերն ու պարի խօսքերն ալ իմանալու կը սկսի, եւ հայերէն շղթայող ապա նմանն մեր նեանալ կամ փարպի մը պէս դրքերուն միայն արտաքին ձեւին վրայ զարգնու. անոր՝ ներքին խմաստը հասկնալու կը փարի, որ ընդ է թէ զարդասան գայան օրաբերնէ՝ իր միտքը արուելու, կրթուելու, մտածելու, եւ դիտաւոր երեւոյթ բաներուն զարմանալ ի ինքնին։ Ան մասն որ գործածութիւնը ապրան կարդացած՝ դրքին օգնութիւն գտնելով՝ անոր հասարին հետ մի կանոնը կը մնծնայ, ու օր օրան վրայ կը բարգաւաճի, ազգն խելքը բարգաւաճութիւն մը կը ստանայ, բրած գաղասանները արդարի որ ազգային ալ ըլլան՝ կը տեսնեն որ դրքին արդեանութիւնը կը հասարակ։ իրեն բարդրիկան կամ բարգարական կենաց միտակաց կամ շահերը ըլլալու բանը կարդացածին հետ բարգաւանալով՝ փարձանաց մարդու պէս կը շարի։ մանաւանդ երբ որ ձեւն ունեցող դիրքը գաղասական կիրարով մը ազգ կրթութեան համար գրուած ըլլայ, գան որ նաեւ ազգային սերմերն ալ ամենոր գրանին մէջ անդրադարձեալ կը լանեն։ Ասոր մեկ խոսքով՝ իր ազգային լեզուն դիտնալ իրեն նոր եւ յատուկ իմաստութիւնն ու բարութիւնն ակիզ մը տալու գործիք կ'ըլլայ։ Նոյն իսկ ազգն ալ իր ատանկ փոխուելէն ու հեռացեալ կասարելագործութենէն կ'իմանայ, կարգալուն համար կ'ուզեն, գաղասական երթալու ակ ու յուսարարութիւն կ'ունենայ, ու ատանկ գաղասական ինչ որ սորվելու ըլլայ նէ՝ լեզու եղեր է, ուստեմ եղեր է, անոնց բարիքը այսինքն՝ ազգային լեզուն ձեւերն ուսնելով՝ մեծ յաջողութիւնամբ յառաջ կը տանի։ Ընդէն փարձառաբանութ է որ հաստատ խելք ունեցող երկու ազգ ջիներ իր ազգային լեզուն դիրոցը մի եւ նոյն ժամանակուան ու գաղասական մեջ մեկալ չգիրոցին հանմանութեամբ երկին կը յաւելանայ։ Ուստի եւ թէ բոլոր կենաքը ուսման պիտի նուիրել, իր նպատակին ուրեմն յաջողութիւնամբ կը հասնի, իսկ եւ թէ ընդ հինգ տարի բանակնապէս սորվիլեն եւ քը՝ արուեստի երթալու ըլլայ, եւ կամ նաեւ ծնողքը շուտեւորութեան գաղասանաւ՝ իր հասակին վերաբերեալ ներները չիմնցուցած գաղասանէն ելլելու սարքուն նէ ալ, ի վերոյ այսը ամենայնի չափուորապէս կրթեալ խելք մը ստացած կ'ըլլայ, եւ քաջ կենդանագիտակ, բարի քաջաքաջի ու ազգին օգտակար անդամ՝ ըլլալու բոլոր ները հեռը մեկոնկ կը ասնի։ Ինչու որ հայերէն գիտնալով եւ դիտնալը դրքին մեկին ալ կարդալու եւ հասկնալու վարժուած ըլլալով՝ (այն որ պարդապէս խոսիլ դիտնալն շատ ատաբեր է,) իր արուեստին մեջն ալ ձեռքը սեռալ մ'ինչոյ նէ՝ կը կարդայ, գիտնաձեռքը կերպով մը յատուկ կը սանի, խելք կը սորվի, ազգին մեջ օրէ օր ատանաձուած շահաւոր գրուածներուն ուսումնասիրելն ունենալու ու անդամ չլինիար։ թէպէտ ձեռքի ուրեւորը ատարին ըլլայ, թեպէտ ոմանց ունանկ երեւոյ որ իր գրագրութիւնը ամենեին գրքի հարկաւորութիւն չունի, որուն ամենայնիւ կարդալով իր գաղասական օգտակարները բիւրաւոր ու անդին են։ Ընդէկ շահագիտութիւն (Շեկիլ-սանն) ընելը, ինք զինքը գրելերուն կատարելը, կամ բարեգրութեան ատենանի մը հանելու օրինաւոր հնարքները մտածելն ու գործածելը, իր խորհրդածութիւններուն ատենանք գրիչ մ'ընդարձակելը, զանազան դէպքերու մեջ չգտնուր որ առանձ դատաստան կարելը, որ բանաւոր էակի մը ամենեն գեղեցիկ գարդն է, կենցաղավարութեան մեջ մարդու պէս երկու ջութիւնամանական խօսք խօսելու, կամ գիտնական զրուածք մը գիրքու բարդնելը, շատ հեղ պարապ ատենները ոգուակար ընթերցուածով մ'ունդրենալ՝ ամենէն ատաբեր արուեստաւորին ալ հարկաւոր բաներ չեն մի. բայց թէ որ իր ազգային լեզուն հասկնալ ու իր գիտնական հասանելն դրուած մը օգտութիւն առնել չիմնար նէ, ինչ պիտի լինի։ — անբարի պէս պիտի մնայ։ Թուութիւնը վերը զրուած բաները ու ինչ մնայոս ձեր չնարդ է։ ։

(Պատանեն ուրիշ անդամ։)

ԴՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆԿԱՑԿԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՄԱՅԻՍ 12

Ամերիկայում 100 ընթացք. թ ոսկերը	240 3/4	արծ.	գիրք.	2 ամիս
Լոնդոնում 100 ոսկի ադ. գիրքերը	119 3/4	„	„	1/2 „
Լիոնում 300 Գրանդ. լիրա	116	„	„	2 „
Լոնդոնում 1 ֆունտ ստերլին	12,14	„	„	3 „
Համբուրգի 100 պանդոկ թ ոսկերը	254 3/4	„	„	2 „
Ճենովա 300 Լիրանոց. լիրա	138	„	„	2 „
Մարսիլիա 300 Ֆրանկը	149	„	„	2 „
Միլան 300 ասորիական լիրա	118 1/4	„	„	2 „
Փարիզ 300 Ֆրանկը	143 1/2	„	„	2 „
Փրանկֆ. առ Մայն 120 Ֆիորի	119 3/4	„	„	3 „

Կոստանդնուպոլիս (Պոլսեան 8) 393—380 փարան 1 արծ. գիրք. 31 որ տեսակ ենեն նոյնը։